

XVIII. évfolyam 4. szám

Közgyűjteményekben ingyenes

2015. október

Városunk

Budapesti Honismereti Híradó

Szent Péter és Pál Főplébánia

Kiállítás az Óbudai Múzeumban

Tárlatuk az óbudai katolikus közösség 18–20. századi történetét mutatja be (Fotó: Óbudai Múzeum)

Kevés olyan épület maradt fenn Óbudán, amely – túlélve a történelem viharait, a 20. századi szanálást – már messziről hirdeti a település török idők utáni újjászületését. A Szent Péter és Pál Főplébánia-templom és Főplébánia ilyen. Pest felől,

már az Árpád hídon átkelve magára irányítja az utazó figyelmét és megjelenésével jelképezi a 18. századi óbudai katolikus betelepülők szívvösségát és erejét.

Az óbudai keresztény-katolikus közösség gyökerei (Folytatása a 3. oldalon.)

„...das ist ein Unicum!”

225 éve – csak pozitívan!

„Dr. Zwack, das ist ein Unicum!” – így kiáltott fel II. József Habsburg császár, amikor 1790-ben megkóstolta a számára gyógyszerként készített italt, ezzel rögtön nevet is adva a később összetéveszthetetlen gömbölyű üvegbe palackozott gyógynövényitalnak. De a nagyközönség számára csak 50 évvel később volt elérhető a titkos recept alapján készülő ital, hiszen 1840-ben Zwack József likörgyáros ek-

kor alapította meg első gyárárt, a Zwack-féle likőr, rum- és szeszgyárat a pesti Markokkó udvarban, a mai Erzsébet tér területén.

A különleges, kézzel készített palackokba zárt italok, a cégalapító kitartó szorgalma és szakértelme rövid időn belül ismertté és versenyképessé tette a céget nemcsak bel-, hanem külföldön is. A gyár pár évtized alatt hamar kinőtte magát. Először a Két (Folytatása a 2. oldalon.)

Az Unicum Szíve – a régi lepárló helyiség (Fotó: Bodó Gábor)

ták, ahol már nagyobb rendezvényeket és esküvőket is tartottak. 1943-ig működött, ekkor Gerbeaud cég kiköltözött, és az épület bezárt. A második világháború alatt erősen megrongálódott, végül 1945 után lebontották.

A magyar vendéglátás méltán nemzetközi híru étterme a Gundel család nevéhez kötődik, részben Gundel Jánoshoz (1844–1915), részben fiához, Gundel Károlyhoz (1883–1956), akik mind különleges minőségű, egyedi kreációt jelentő ételeikkel, mind a gasztronó-

miai szakirodalomhoz való hozzájárulásukkal tűntek ki.

Gundel János még Bajorországban született és 1869-ben nyitotta meg Pest-Budán a Király utcában saját éttermét. Számos nevezetes vendéget szolgált ki, egyesek nevét híres ételek is őrzik, mint az Újházy Ede színészhez kötődő Újházytyúklevés, a Mikszáth Kálmán előtt tisztelgő Palóclevés vagy akár a Jókai-bablevés.

A család 1910-ben megvásárolta a Városliget szélén (Folytatása a 3. oldalon.)

Városligeti vendéglők

Gerbeaud, Wampetics és a Gundel

Az 1885-ös Országos Általános Kiállítás alkalmából a Király Pavilon a kiváló építész Ybl Miklós (1814–1891)

tervei alapján épült. Három nagy helyiségből állt: a nagy középterből, a királyi szalonból, és az Erzsébet teremből. A Király Pavilon teraszán történt a kiállítás ünne-

pélyes megnyitása. A pavilont 1885 után nem bontották le, kisebb nagyobb átalakítások után új-

jáalakítva Gerbeaud kávéházaként várta a Városligetbe látogatókat. Az 1890-es évek végén már nyári vendéglőként üzemelt és Royal Gerbeaud Pavilonnak hív-

„...das ist ein Unicum!”

225 éve – csak pozitívan!

● folytatás az első oldalról

Szerecsen utcába, majd az Üllői út 19. szám alá, míg végül 1892-ben a cégnek ma is otthont adó épületbe, a Soroksári út 26. szám alá költözött.

A gyár, leszámítva a kommunizmus több mint 40 évét, mindig is a család tulajdonában állt. Dr. Zwack ötödik generációs örököse, Zwack Péter 1988-ban tért vissza Magyarországra, és rövidesen visszavásárolta a gyárat partnerével, az Underberg családdal együtt. A cég újra virágzásnak indult és a magyarországi likőrkészítés meghatározó szereplőjévé vált. Zwack Péter 2012-ben hunyt el, de már előtte átadta a részvénytársaság Igazgatóságának elnöki tisztét – melyet 1992-től töltött be – legkisebb fiának, Sándornak, s egyidejűleg Sándor húga, Izabella is az igazgatóság tagja lett. Zwack Péter első házasságából szár-

mazó öt gyereke az Amerikai Egyesült Államokban él, a legidősebb fiú az amerikai hadsereg nyugalmazott tábornoka.

A cég székhelyén működő Zwack Múzeum és Látogatóközpont a cég és a család elmúlt 225 évét mutatja be az érdeklődők számára. A múzeumban Magyarország és a Zwack család történetét párhuzamosan követhetik a látogatók, kezdve a Belle Epoque, a „boldog békeidők” korszakával, folytatva a két világháború közötti időszakokkal, a második világháborún és a náci megszállás idején át egészen a kommunista rezsim hatalomra jutásáig, amikor a Zwack család kénytelen volt Amerikába menekülni. A család és a gyár történetéről szóló, máshol nem látható felvételeket tekinthetnek meg a látogatók a Zwack család tolmácsolásában. Korabeli palackok, dokumentumok, családi fényképek és relik-

viák segítségével kalauzoljuk végig vendégeinket az Unicum történetén. Galériáján Közép-Európa legnagyobb, több mint 17 000 darabos minipalack gyűjteményét csodálhatják meg a vendégek.

A gyárudvar közepén álló, régi lepárló épületünket az Unicum Szívének hívjuk, hiszen a mai napig itt készül az Unicum. A korabeli állapotában helyreállított régi lepárlóban az évszázados hagyományainkon alapuló gyógynövénylikőr készítés eszközeit és folyamatát ismerhetik meg, s lehetőségük

nyílik a 225 éves titkos recept egyes összetevőinek megillatolására is. Betekintést nyerhetnek a 2500 négyzetméter alapterületű, közel ötszáz tölgyfahordót rejtő egyedülálló pincénkbe is, ahol több mint egymillió liter Unicum érlelődik napjainkban is. Az eredeti Unicumot és a cég legújabb sikertermékét, az Unicum Szilvát is egyenesen a tölgyfahordók egyikéből csapolva kóstolhatják meg, így a jellegzetes illatokkal és ínycsiklandó ízek kavalkádjával zárul a múzeumi program.

Szábely Ernő

A 2015-ben átépített Zwack üzletrész
(Fotó: Zwack Múzeum és Látogatóközpont)

Ferencvárosi írók, költők emlékei

A Ferencvárosi Helytörténeti Egyesület Helytörténeti Napja

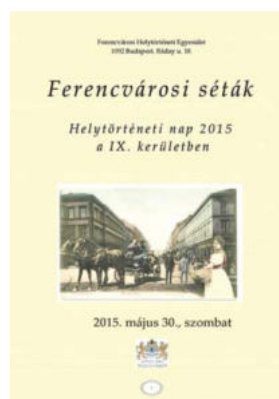
Már kerületi hagyományná vált, hogy a Ferencvárosi Helytörténeti Egyesület és a Ferencvárosi Helytörténeti Gyűjtemény együttműködésének köszönhetően május végén, június elején egy Helytörténeti Nap keretében egész napos programsorozatot szerveznek Ferencvárosban.

A május 30-ára, szombatra meghirdetett ferencvárosi Helytörténeti Nap városnéző sétákból és azt követő ve-

télkedőkből, filmvetítésekből áll.

Az első útvonalon József Attila gyermekkorának legfontosabb ferencvárosi helyszíneit a Középső-Ferencvárosnak a költőhöz kapcsolódó helyszí-

neit tekintették meg: Haller utca – Márton utca – Gát utca: a 2015. április 11-én átadott József Attila Emlék-hely meglátogatása – Thaly Kálmán utca – Mester utca – Bokréta utca – Ferenc tér.

Rövidített séta a Tompa utcán, Knézich utcán, Ráday utcán át az Erkel utca 15. számig.

A második útvonalon híres íróink nyomában a Ráday utcától a Ferenc körútig tartó részt járták be:

Erkel utca (20. sz.) – Üllői út (17. sz., 21. sz., 23. sz.) – Köztelek utca – Ráday utca 28. – Kinizsi utca – Hőgyes Endre utca – Bakáts tér – Tompa utca – Ferenc körút – Ráday utca – Erkel u. 15.

Mindkét séta a Ferencvárosi Helytörténeti Gyűjteményben ért véget, ahol a sétán résztvevő gyerekek és felnőtt/gyerek vegyes csapatok egy 30 perces helytörténeti vetélkedőn vehettek részt, a helytörténeti séták útvonalának témaköréhez kapcsolódóan. A vetélkedőn résztvevők emléklapot, a díjazottak oklevelét és ajándékot kaptak.

Délelőtt és délután korabeli filmhíradókból és dokumentumfilmekből készített három 45 perces összeállítást is megtekinthettek a Helytörténeti Napon résztvevők.

Szent Péter és Pál Főplébánia

Kiállítás az Óbudai Múzeumban

● folytatás az első oldalról

egészen az ókorig nyúlnak vissza, erre emlékeztet a Körte, Raktár és Hunor utca által közrefogott cella trichora, a későbbi évszázadokban pedig e település országos jelentőségű egyházi intézményeknek (Fehéregyháza, Óbudai Prépost) adott otthont.

Az Óbudai Szent Péter és Pál Főplébánia milleniumi emlékévéhez csatlakozva az Óbudai Múzeum jelenlegi időszakos kiállítása a Szent Péter és Pál Plébánia és egyházközösség 18–20. századi történetét mutatja be. A kiállításon egyrészt megjelenik a közösség történetének elmúlt 300 éve, másrészt az óbudai katolikusok szokásai, életmódja. Mindezt úgy alakítva, mintha a látogatók egy körmeneten vennének részt, kiindulnak a templomból (1. terem),

majd a körmeneti „baldacint” megkerülve, végighaladnak a körmenet négy állomásán (2. terem) (szentmise, egyletek, hétköznapiok, zarándoklatok), amelyek a kiállítás egy-egy egységét jelentik.

nál és jellegüknél fogva ma- gukban hordozzák az óbudai katolikusság e 300 évének történetét, és eddig egységesen, ilyen formában nem voltak láthatóak a nagyközönség számára. (Ezek többségének kölcsön-

A második terem zarándoklat tárlója (Fotó: Óbudai Múzeum)

A kiállításon több olyan gyönyörű, régi tárgyat is bemutatunk, amelyek koruk-

zéséért köszönet illeti Tercsi Zoltán plébánost és dr. Tomkó László diakónust.)

A legizgalmasabbak közül ilyen pl. egy 1766-os kehely, 18. századi monstrancia, Szent Donát ereklyéje, miseruhák, templomi és körmeneti zászlók, 18–19. századi anyakönyvek, pecsétek, szerződések vagy egyéb egyházközségi dokumentumok, illetve hajdan a zarándokok nagy tömegeit vonzó kiscelli kegyszobor 18. századi öltözte és a végbemennő csodálatos gyógyulások haláljaként adott ún. votív tárgyak.

A kiállításhoz kapcsolódva, megjelenés alatt van dr. Simon Katalin történész által írt tudományos-ismeretterjesztő kiadvány, amely alapos részletességgel mutatja be és elemzi az egyházközség történetét, illetve második részében adattárba foglalja az itt élt és hivatásukat végző plébánosokat, káplánokat, közel 200 évre visszamenően a templomot érintő terveket, felméréseket.

Az időszakos tárlat 2016. március 31-ig látogatható.

Viszket Zoltán

Városligeti vendéglők

Gerbeaud, Wampetics és a Gundel

● folytatás az első oldalról

Wampetics Ferenc vendéglőjét, amely 1894-ben épült.

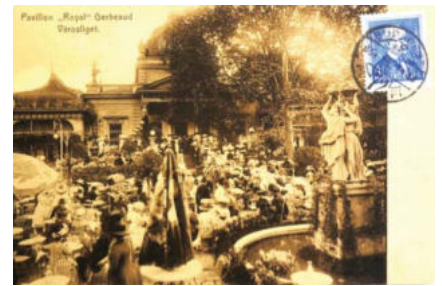
Az igazi hírnévre az étterem Gundel Károly irányítása alatt tett szert. Gundel Károly ugyanis sikeresen ötvözte a magyar konyha ha-

gyományait az akkoriban divatos külföldi gasztronómiai törekvésekkel.

A család nevéhez újabb híres ételek kapcsolódtak, mint például a somlói galuska, a Gundel tokány, és nem utolsó-

rumot felszolgálás- kor meggyújtják.

Gundel Károly nemcsak étteremvezetőként, hanem szakácskönyvével és az étkezési kultúra történetéről írott könyveivel is kiemelkedőt alkotott. Könyvei közül

Képeslapok: Samodai József Zuglói Helytörténeti Műhely

1938-ban a „Legenda a magyar konyháról. Magyar Szakácsok Köre vegyes ízeltő bemutatójának katalógusa”, 1940-ben „A vendéglátás mestersége”, 1943-ban pedig „A magyar konyha fejlődése és a magyar szakácskönyv irodalom a 18. század végéig”.

Ahogy az elmúlt évtizedek folyamán, a Gundel étterem ma is ugyanúgy Budapest talán legelegánsabb, legnagyobb tekintélyű étterme.

Millisits Máté

A Gundel étterem (Fotó: a szerző felvétele)

sorban a Gundel palacsinta, amelynek különlegessége, hogy a palacsintára öntött

1930-ban jelent meg „Az ínyes művészet becsülete”, 1934-ben „A vendéglátás művészete”, 1936-ban „Az evés dologáról”, 1937-ben a „Kis magyar szakácskönyv”,

Nemzetiségek együttélése Kispesten

„Egyenlőség a nemzeti gyarapodásban
a közös hazában...” (Pruzsinszky, 1911)

A 2015. évi szekszárdi Honismereti Akadémia javaslatára: a kisebbség helyett használjuk a nemzetiség szót. Világlátott nagyjaink már a magyarok 41%-ra csökkenése óta toleranciát ajánlottak.

Az 1903-tól működő Hoffherr-mezőgépgyár műhelye – később Vörös Csillag Traktorgyár

1867 után 50 év alatt virágzó várossá érett Kispest. A 48-as pártiak közt 101 évig élt Madarász József, az országgyűlés korelnöke. Választott képviselőik fele se magyar, de lelkesen, kokárdásan ünneplik március 15-ét, díszmagyarban mennek Aradra, szoboravatásokra.

Hutter, a bécsi polgármester sógora élteti legjobban Kossuthot a parlament előtt. Kísérik temetésén, meghívják Ferenc fiát, a Kossuth-szobor a község első szobra. Berán Temesvárában németek, a Nagyszében vendéglőben oláhok, ruszinok, Szabó Debrecenjében magyarok ünneplik Lajos napját. A milleniummal egybeeső 25. községi jubileumon a honfoglaló hét vezér emlékére, új céljakra fákat ültetnek: szabadság, egyenlőség, testvériség, egyetértés, béke, haladás, felvirágzás.

Herbacsek fakereskedő szállást, ételt ad magyarul tanuló szepességi tótoknak. Dolgoznak a református, katolikus templom, Edelmann dr. jubileumi pavilonból kialakított zsidó imaházának építésén. Hátkon szerszámaikkal hangoosan hirdetik a fővárosban: „drótoznyi-fótoznyi”. Varju képviselő 30 tót családot telepít át 200 ház kőművesnek Kakucsról. Bérükből ap-

Az őslakos Formanek család boltja (Fotók: a szerző tulajdona)

ránként törlesztik a tőle kapott kölcsönt, saját otthont teremthetnek.

Becsülik a bolgárkertészt, másnyelvű iparost, cigányprímásokat. Előadás, bál, Rákóczi ünnep bevétele iskolák és közintézmények alapja. Idegen ajkúak 14 gyárat építenek. Munkát kap, aki tud németül. A Munkáskör és SZDP tiltakozik: lenézik a magyarokat, pedig alig akad analfabéta. 34 helyi újság hazafias szellemben ír a lakosságról. A Hoffherr gyár bérsztrájkjai idején élelmet, pénzt küld

gyors modernizáció oldja az ellentéteket. Vers- és nótapályázat, kiállítás, makett, virágtérkép Wekerle főterén tiltakozik az igazságtalan béke ellen. A közadakozásból állított Országzászlónál tízezeren fogadják a „példaadó munkásvárosban” a revíziókat támogató Albing Gellért holland postaigazgatót.

Tisztiorvos nagybátyámnál vendégeskedő nyugatos költők, Rotary Klubosok vitáznak Ady sorain „Mikor fogunk már összefogni magyarok és nem magyarok?” Pruzsinszky tanítványa bizal-

Korabeli képeslap – jobb oldalt a Stefánia mozi

egymásnak a bécsi és kispesti munkásság. Befogadják az erdélyi menekülteket, a szaporodó iskolák állást adnak Trianon után. Május végén műsorral emlékeznek a Hősök szobránál háborús áldozataikra.

Válya és Brantner városvezetők félszázad értékeit kiállítva megértéssel békítik a politikai és gazdasági válságtól szétzilált Kispeket. Szociális gondok enyhítése,

mas körben hallja Teleki Páltól: A megélhetés a fő, elég a hazafias frázisokból: Csonka Magyarország nem ország, egész Magyarország mennyország. Kis államunk nem számíthat a Népszövetségre. Titkolták az elcsatolt területeken történt borzalmakat, csak a Kádár-kor végén kiszivárgott levéltári és magán iratok adtak azokról hírt.

Gaál Vilma

Földbe zárt kincseink

2013-tól a Belügyminisztérium megbízásából a Lechner Lajos Tudásközpont szervezi a Kulturális Örökség Napok (KÖN) kétnapos rendezvénysorozatát. Az országos szinten megvalósuló programsorozat szeptember 19-én és 20-án Földbe zárt kincseink címmel várta számtalan fővárosi helyszínen is látogatóit.

A főváros és kerületek múzeumi/helytörténeti gyűjteményei aktív szervezői voltak a KÖN programjainak. A budapesti helyszínekből tallózva csak néhányat említenénk:

- a Hegyvidéken a Városkút forránházát,
- Újpesten az Újpesti Főiskolai Szociális Telep Klauzál utcai épületét,
- Kőbányán a pincerendszert,
- Újbudán a feltárt 12–14. századi Kána falu emlékeit, helytörténeti kiállítását tekinthették meg.

Zugló Budapest XIV. kerülete, amely a város középső részén terül el, átmenetet képezve a régi belvárosi kerületek és a külső városrészek között.

Zuglóról, mint fővárosi kerület kialakításáról 1930-ban határoztak a XVIII. törvénycikk alapján. Önálló közigazgatási egységként 1935-ben jött létre 67 000 lakossal, területe 18,74 négyzetkilométer.

Az 1873-ban egyesített főváros tíz kerületből állt. Abban az időben a mai Zugló területe három kerület között oszlott meg – legnagyobb részben a VI. és a VII., kisebb mértékben a X. kerület része volt.

A XIV. kerület nyolc városrészről áll: Városliget, Herminamező, Nagy-Zugló, Kis-Zugló, Alsórákos, Törökőr, Istvánmező, Rákosfalva. Zugló lakossága a városrészekbe a 19. század utolsó harmadában és a 20. század első felében fokozatosan települt be.

Zuglót több fővárosi, részben országos jelentőségű főútvonal osztja több részre. A kerület főútvonalak a Thököly

Zugló – dióhéjban

80 éve önálló városrész

út tekinthető, míg a legtöbb értékes, impozáns épület a Stefánia és a Hermina úton található.

Épített örökségének legértékesebb darabjai a Városligetet és azt közrefogó városrészeket, a Hermina- és az Istvánmezőt díszítik. Ezek között kiemelkednek Hild József, Lechner Ödön és Lajta Béla európai jelentőségű alkotásai.

Számos zuglói ház élvez országos, fővárosi, vagy helyi műemléki védelmet, sőt a Városliget területén található Hősök tere a Szépművészeti Múzeum és a Múcsarnok épületével Világörökség részét is képezi.

A kerület beteggondozása több mint száznegyven éves múltra tekint vissza. Legrégibbi kórháza a Bethesda Kórház, 1872-ben kezdte el működését a Városliget mellett elhelyezkedő, a reformkorban épült Barlt-villában.

Zugló a kerületben található számos, kiemelkedő színvonalú oktatási intézmény

miatt „iskolakerületnek” nevezhető. A középfokúak közül a Szent Istvánról és Radnóti Miklósról elnevezett gimnáziumot, a felsőfokúak közül az Evangélikus Hittudományi Egyetemet, a Budapesti Kommunikáció Főiskolát, és a Szent István Egyetem Ybl Miklós Főiskolai Karát fontos megemlíteni. Az iskolák nemcsak a bennük folyó oktatási munkáról híresek, hanem az épületükben megőrzött építészeti és iparművészeti értékekről is, amelyek közül ki kell emelni a vakok iskolájának dísztermét, a Nándor-termet, ahol látható az 1930-ban Zsellér Imre által készített monumentális üveg-együttes.

A kerület tömegközlekedése európai viszonylatban is környezetbarátnak nevezhető, mivel a földalatti vasút, a villamos, a trolibusz, a vasút, a HÉV és a kerékpár útvonalak egész Zuglót behálózó rendszert alkotnak. Budapest Belvárosából az Andrassy út alatt a Városliget

elérő földalatti vasút – az európai kontinensen elsőként – az 1896-os millenniumi kiállításra készült el. Megépítése a saját korában technikai bravúrnak számított, hiszen közel egy év alatt építették meg.

A 2-es metró, a fővárost kelet-nyugati irányba összekötő vonala 1970-ben került átadásra. Zugló területén egy állomása van, a Kerepesi út és a Hungária körút találkozásánál a Stadionoknak nevezett megálló, amely négyvágányos kialakításával a legnagyobb a fővárosban.

A XIV. kerület sportéletének története gazdag múltra tekint vissza, így például Zugló több helyszínéhez kötődik a magyar mű- és gyorskorcsolyázás, amelynek a városligeti „bölcsoje” Európa legnagyobb szabadtéri versenypályája. Zugló Önkormányzatának támogatásával működő sportegyesület, az 1911-ben alapított BVSC-Zugló sportklub, amelynek versenyzői az elmúlt egy évszázadban több mint húsz olimpiai aranyérmet szereztek.

millisits

Reformkori Nap Pesterzsébeten

A Pesterzsébeti Múzeum és a Kossuth Társaság szervezésében 7. Reformkori Nap a Kosutiban címmel szeptember 19-én, szombaton ismét megrendezésre került a reformkor emlékéért felelevenítő egész napos, több helyszínen zajló XX. kerületi programsorozat.

Délután 10 órakor a Gaál Imre Galériában kezdődött a Kossuth Társaság és a Pesterzsébeti Múzeum által hetedik alkalommal megrendezett Reformkori Nap. A hagyományokhoz hí-

Fotó: Nagy János

ven idén is ünnepélyes megnyitó, szakmai előadás (Peyach István történelmi előadás: Kossuth Lajos és Mészáros Lázár) felvonulás, virágletétel, képzőművészeti utcatárlat, a Csili Étteremben reformkori ebéd, valamint ünnepi koncert (Gaál Imre Galéria) várta az érdeklődőket. A gyermekeket egész nap kézműves foglalkozásokkal és bemutatókkal fogadták, a Kossuth Társaság és barátai című kiállítás pedig egy héttől volt látogatható a Csili Művelődési Központban.

Ferencváros immár 600 éves múltat tekinthet vissza. Az első okleveles adat, amelyet e területtel kapcsolatba hozhatunk, 1403-ból származik. Az irat egy Pest határában fekvő településről tesz említést, melynek neve Szentfalva. A régészeti és írott források alapján ez település a mai Szabadság híd, Petőfi híd, Ferenc körút hatá-

Megújul az állandó kiállítás

Ferencvárosi Helytörténeti Gyűjtemény

rencvárosban. Az 1850-es években már szinte minden utcáson egy-egy gépgyár, bőrgyár vagy asztalos-üzem működött.

1911-re a Belső-Ferencváros teljesen városiasodott, polgárisodott területté vált,

– a polgári Ferencvárosra, a mai Belső-Ferencvárosra, – a gyárnegyed jellegét öltő, Soroksári út menti Külső-Ferencvárosra, – valamint a gyárnegyedben dolgozó, de a közelben lakó munkásoknak otthont nyújtó Középső-Ferencvárosra.

De elérte befogadóképessége határát is, s az 1900-as évektől a lakásviszonyok javítása vált a legégetőbb kérdéssé. Munkáslakótelepek építésével átmenetileg a helyzet javult, de az első világháború minden nagyszabású városfejlesztési terv megvalósítását megakadályozta, az 1918-as vereség és következményei pedig alapjaiban változtatták meg Budapest szerepét az ország életében. Az elcsatolt területekről érkező menekült családok, a frontról vagy hadifogságból hazaérkező katonák, az állásukat veszített munkások lakásgondjait nem lehetett egyszerre

terén történt a legnagyobb változás. 1957-ben megindult a barakkok bontása, és lakótelep épült a hírhedt Mária Valéria helyén. 1966-ig 7101 lakás készült el, 1980-ban pedig újabb 899 lakást adtak át az új József Attila lakótelepen.

Ami a kerület ipari jellegét illeti, az egészen 1990-ig a 20. század elejére kialakult keretek közt működött, az élelmiszeripar, malomipar, vegyipar nagy egységei folytatták a termelést, természetesen más tulajdoni viszonyok között. Az egykori részvénytársaságok állami vállalatokként működtek tovább, a magántőke eltűnt. A rendszerváltozást követő 25 év ismét alapjaiban változtatta meg Ferencváros arculatát. A gyárak, nagy állami vállalatok megszűntek, a termelést a szolgáltatás váltotta fel, a magántőke ismét megjelent, de már elsősorban az ingatlanpiacon törekedett profitszerzésre. A lepusztult lakóházakat, egykori üzemépületeket lakóparkok és irodaházak váltották, váltják fel.

A Gizella Gőzmalom plakátja az 1920-as évekből (Fotók: Ferencvárosi Helytörténeti Gyűjtemény)

rolta területen húzódott. 1526. szeptember 19-én a mohácsi csatában győztes török sereg átkelt Budánál a Duna balpartjára és felgyújtotta Pest városát. Valószínűleg ekkor pusztult el Szentfalva is. A török megszállás másfél évszázada alatt a terület elnéptelenedett, a lakosság elmenekült és nem is tért vissza. Csupán Buda visszafoglalása után kezdődött Pest déli kültelkeinek újrahazaszítása. Az 1700-as évek közepétől indult meg a mai Belső Ferencváros kiépülése, a Soroksári út (a mai Ráday utca) és a Széna piac (a mai Kálvin tér) fokozatos betelepülésével. Az 1850-es évek elejétől Pest-Buda ipari, kereskedelmi és népesedési fejlődése felgyorsult. 1851-ben a városrészek együttes lakossága 172 ezer főt tett ki. Ferencvárosban ebben az évben 8280 lakost számoltak össze. Az ipari üzemek is ekkor kezdtek nagyobb számban megtelepedni e területen, elsősorban a Belső-Fe-

üzem már nem működött a Vámház körút – Üllői út – Ferenc körút határolta részen, helyüket vendéglők és kávéházak vették át a polgári lakóházak utcaszintjén. A gyárak már a Boráros téren és a Ferenc körúton túl helyezkedtek el. A Soroksári út mentén 5 nagy gőzmalom, 3 vágóhíd, 2 nagy szalámigyár, és számos vegyi üzem emelkedett egymás mellett. A gyárak működéséhez elengedhetetlen volt a nyersanyag-szállítási igények kielégítése is, s 1875-től a vasútvonalak egész rendszere hálózta be a Ferencvárost. 1877-re kiépült Közép-Európa legnagyobb rendező pályaudvara a Külső-Ferencváros közepén, a Boráros tér és a közvágóhíd közötti területen létrejött a Dunapart Tetherpályaudvar, és az ország nyugati és keleti fele között is megszületett a vasúti kapcsolat a déli összekötő híd révén

A századfordulóra Ferencváros három jól elkülöníthető részre tagolódott:

A Gizella Gőzmalom loft lakásos épületté alakítva

megoldani. A Külső-Ferencváros hamarosan a nyomornegyedek területévé vált. A szükséglakótelepek és a velük járó problémahalmaz több évtizedre meghatározta a fejlesztési elképzeléseket.

A világháborút követő időszakban a lakáshelyzet

A Ferencvárosi Helytörténeti Gyűjtemény új állandó kiállítással kívánja a régi és új bemutatását, a mindig dinamikus fejlődő de átalakuló kerület történetét bemutatni. Az érdeklődők 2015 novemberétől tekinthetik meg a tárlatot.

Gönczi Ambrus

Zugló első „krónikása” volt

Hajnal György kanonok plébánossal és Záborszky Kálmán karnaggal együtt vehette át a kerület legmagasabb rangú elismerését, a díszpolgári címmel egyenér-

tékű Zuglói Emlékermet. A nagyszerű Zuglói Lexikon szerkesztője egész életét a kerületben töltötte, gyermek-kora a Telepes utcához, ifjú kora az Erzsébet királyné út-

jához kötődött, felnőtt élete nagy része pedig Zugló kertvárosi részében zajlott. A helytörténet, azon belül pedig szűkebb lakókörnyezetének a múltja mindig is érdekelt. A zuglóiaknak éveken át tartott helytörténeti „előadásokat” Zuglóról nemcsak a Zugló Tv-ben, hanem a Zuglói Lapok hasábjain keresztül is. Az elmúlt tíz évben azonban az egészségi állapota miatt már kevesebbet dolgozott. Samodai József október 3-án még részt vett a Zuglói Napok díjkiosztó ünnepségén, ám ez volt az utolsó közszereplése. Józsi bácsit az özvegye, a három gyermeke és házastársaik, az unokái és a dédunokája mellett a zuglói önkormányzat is gyászolja. Kérte adózzanak emlékének. *Egy perces néma felalás következett.*”

Samodai József

(1922–2012)

„Tősgyökeres” zuglóiaként fáradhatatlanul kutatta és gyűjtötte kerületünk emlékeit. Az utódoknak hátrahagyott fényképalbumok pótolhatatlan forrásul szolgálnak Zugló közelmúltjáról. A fotókon megörökített egykori pillanatok emlékül szolgálnak azoknak, akik átéltek az 1960-as évek változásait, és a jelenkor kutatói is érdeklődve fedezhetik fel az albumokban őrzött értékeket. Budapest Zugló XIV. Kerület Önkormányzata 2013-ban posztumusz díszpolgári címet adományozott kiemelkedő helytörténeti munkájáért Samodai Józsefnek. Az ő nevét vette fel 2014-ben a 2004-ben alapított Zuglói Helytörténeti Műhely.

m.m.

Zugló Önkormányzata Képviselő-testülete 2012. november 29-i ülésén a polgármester köszöntötte a megjelenteket, az ülést megnyitotta és az alábbi bejelentést tette az ülés jegyzőkönyve szerint: „Sajnálatos eseményről tájékoztatta a Képviselő-testületet, életének 91. évében 2012. október 31-én elhunyt Zugló első díszpolgára, Samodai József. A kiváló helytörténész 1996-ban

A szellem lovagjai

A Corvin kitüntetések

A szovjet megszállás idején történeti múltunk torzított, egyoldalú és szubjektív képét népszerűsítették és tanították – egyetemi szinten is. Szerencsés esetben „csak” a feledés homályába taszították jelentős személyeit, történéseit, főként a 20. század vonatkozásában. Előbbi fehér foltok egyikének feltárására vállalkozott Büky Orsolya, akinek A szellem lovagjai – A Magyar Corvin-lánc, a Magyar Corvin-koszorú és a Magyar Corvin-díszjelvény kitüntetés története című kötete a Veritas Történetkutató Intézet Kiadásában jelent meg a Veritas Füzetek második tagjaként, és került bemutatásra dr. Hatos Pál, a Kaposvári Egyetem Művészeti Karának dékánja révén a Veritas-könyvek között szeptember 23-án, a Magyar Nemzeti Múzeum Dísztermében.

A Corvin kitüntetéseket Klebelsberg Kuno miniszter javaslatára 1930 októberé-

A Magyar Nemzeti Múzeum Dísztermében dr. Hatos Pál méltatta a kötetet

ben Horthy Miklós kormányzó alapította. A magyar tudomány, irodalom, művészet és a magyar művelődés fellendítésében kiemelkedő tevékenységet végzők kaphatták meg ezeket a vallás és közoktatási minisz-

ter előterjesztésére Horthy kormányzótól – azok, akiknek életműve, értékrendszere támogatta a korszak kultúrpolitikáját. A kitüntetett halála után a kitüntetést vissza kellett adni.

Teleki Pál, Zala György, Wlassics Gyula volt – 1931 és 1944 között 23 személy viselhette. A Corvin-koszorút 60-a kaphatták meg, összesen 115 személynek került átadásra ez idő alatt.

Büky Orsolya kötetében jó betekintést kapunk a Horthy-kori magyar szellemi életbe: részben a kitüntetettek ismeretében, de főként Klebelsberg kulturális értékrendszerének és kultúrpolitikai tevékenységének bemutatásával. A Klebelsberg utáni időszak meghatározó kultuszminisztere Hóman Bálint történész, korábban a Nemzeti Múzeum főigazgatója volt – kulturális tevékenységének bemutatása alkotja a kötet utolsó nagyobb egységét.

A két világháború közti Magyarország elfeledtetett, sokszínű kulturális és tudományos életébe ad betekintést e kötet, közel négyszáz lábjegyzete pedig jó kiindulási alapot szolgál a későbbi kutatások számára is.

gábrriel

Ferencvárosi Főplébánia

Assisi Szent Ferenc temploma

A templom 1867-től 1879-ig épült neoromán (eklektikus) stílusban, Ybl Miklós tervei szerint. Ybl akkoriban már az Osztrák–Magyar Monarchia elismert építészete volt, aki később az Operaház és a Szent István bazilikát is építette, és ebben az időben – ahogy büszkén elmondhatjuk – kerületünk közeli lakója is.

A Bakáts tér későbbi kialakítását meghatározó tégla-

mellékfalak 8,5 méter, a homlokzati középtorony pedig 66,7 méter magas. Az épület alá altemplom is épült, amiben 1870-től tartották a szentmiséket ideiglenes tető alatt. Ez a 22 oszlopos katakomba a templom kereszthajója és szentélye alatt helyezkedik el.

Az építkezés védnökéül magát Erzsébet királynét kérték fel, aki nagy összeggel és később ajándékokkal támogatta a templomépítés ügyét. 1872-re ennek ellenére elfogyott a pénz és a kivitelezés másfél évre leállt. Csak 1874-ben indulhatott újra, miután a három városrész – Buda, Óbuda és Pest – 1873-ban történt egyesülésével az építendő Budapest főváros anyagi helyzete megerősödött.

1879. április 24-én szentelte fel templomunkat Simor János hercegprímás, aki a templom főoltára építésének költségeit magára vállalta. Címere a főoltáron látható.

A felszentelést országos jelentőségű ünnepeléssé szer-

vezte a főváros. A királyi pár 25. házassági évfordulójának napjára időzítették, hogy kifejezzék Erzsébet királyné fontos szerepét az osztrák-magyar kiegyezés megbékélési folyamatában. Továbbá hangsúlyt adtak az egyesített Budapest első korszerű temploma megépültének.

A templomtérbe Thék Endre asztalosmester berendezési tárgyai (padok, gyóntatószékek, egy persely), Jungfer Gyula lakatosmester kovácsoltvas korlátjai, vasperselyei, valamint Lotz Károly 9 és Than Mór 16 freskója került. Ők későbbi munkáikkal még sok szép budapesti épületet díszítettek, például az Operaház és az Országházat.

Az építés idején keletkezett szobrok közül a szószék négy evangélistáját, és a főkapu Krisztust ábrázoló domborművét a Bécsből Budapestre származott Fessler Leó, a főkapu angyalait és Szent Ferenc szobrát pedig Szász Gyula alkotta. Később, 1929-ben helyezték el Stróbl Alajos Szent Ferenc szobrát a kereszthajó északi homlokzatán, majd Grantner Jenő Jézus Szíve és Szűz Mária Szeplőtlen Szíve szobra következett 1943-ban a szentélybejáratnál. Ferenczi Béni 1950-ben alkotott Szent Antal szobra előtt meghitt hangulata miatt érdemes megállni.

Káldor Aurél Prágai Kis Jézust, Szappanos Béla Kis Szent Terézt ábrázoló domborműve az 1960-as években került az oldalhajókba.

Az első világháborúban a toronyban lakó hat harang közül a három legnagyobbat elvitték ágyút önteni. A második világhégés során is vittek el harangot, sőt a templom is súlyosan megsérült, a falak és boltozatok eredeti díszítő-

Templom a Bakáts téren – az ideiglenes védőtető a felújítás miatt van

festése valamint az ólomüvegezett ablakok megsemmisültek. Az 1956-os forradalom során újból súlyos sérülések következtek, hiszen a környék harcok színtere volt, amint erről a templomkertben emlékmű és két emléktábla is megemlékezik.

A História Domusban olvashatunk arról, hogy 1879. május 4-én maga a királyi pár, 1882. február 28-án pedig „világsztárjaink” Munkácsi Mihály és Liszt Ferenc is meglátogatta a templomot. A korabeli sajtóval együtt ők

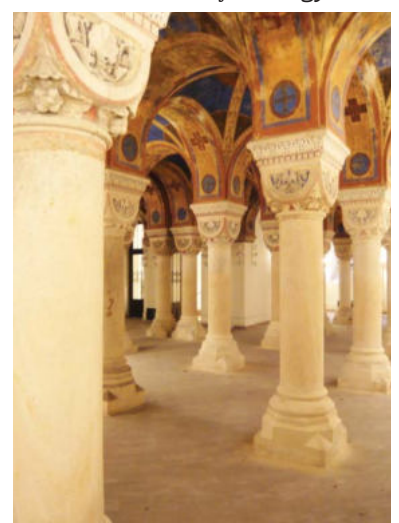

Templombelső karácsonykor (Fotók: a szerző felvételei)

val és sóskúti kővel burkolt épület 66 méter hosszú, a kereszthajójánál 21 méter széles háromhajós bazilika kereszthajóval, három apszissal, ahol a hajó 17 méter, a

primás, aki a templom főoltára építésének költségeit magára vállalta. Címere a főoltáron látható.

A felszentelést országos jelentőségű ünnepeléssé szer-

Az „oszlop-erdős” altemplom

is tetszéssel üdvözölték a gyorsan fejlődő fiatal főváros új szentegyházát.

Andrássy Balázs

Lechner kiállítás a metróban

Az MTA BTK Művészettörténeti Intézet és az Iparművészeti Múzeum Lechner Ödön születésének 170. évfordulójára emlékezve június 10-én, a Szecesszió Világnapján, Lechner, az alkotó géniuszt című kiállítását a 2-es metró Puskás Ferenc Stadion állomásán nyitotta meg. A kiállított anyag a 2-es, a 3-as és a 4-es metró szerelvényeiben augusztus 10-ig volt megtekinthető. A tárlat kurátora Kirschner Péter kulturális szakértő és dr. Sisa József, az MTA doktora, a Művészettörténeti Intézet igazgatója volt.

Egy évtized Zuglóban

Ifjúsági helytörténeti tevékenységek

A Zuglói Helytörténeti Műhely munkatársai a 2004. évi megalakulástól kezdve kiemelt feladatuknak tekintették és tekintik a kerület történetének, hagyományainak, rendkívül gazdag épített örökségének megismertetését, népszerűsítését már a legfiatalabb korosztály számára is.

Az első években – a Zuglói Pedagógiai Szakmai Csoporttal együttműködve – az aktuális helytörténeti kiállításokat látogatták a tanulócsoportok. Interaktív feladatlapok segítségével bővítették

Nyári tábor – Ne csak a lábad elé nézz: Séta a Lipták villától egy titokzatos sírkőig feladatlap kitöltése

ismereteiket Zugló múltjáról, iskoláiról, a Rákospatak mentén évtizedekig gazdálkodó bolgárkertészek életmódjáról, majd többfordulós vetélkedőn adtak számot megszerzett tudásukról. A felkészülést a Zugló Önkormányzata által megjelentetett és minden tanulóhoz eljuttatott helytörténeti munkafüzetek is segítették.

Bár a Zuglói Helytörténeti Műhely mindennapi műkö-

dése 2011 májusától 2013 októberéig szünetelt, a kerületi helytörténeti versenyek szervezésében, megvalósításában továbbra is tevékenyen részt vállaltunk. A 2011–12-ben kiadott, meg-

újult munkafüzetek anyagát a pedagógiai csoport munkatársával közösen állítottuk össze.

A legsikeresebbnek mondható vetélkedőt, egy Zugló kerületrészeit bejáró, rejtett épületeket is felfedező kirándulás előzte meg. A gyerekek többek között megcsoválhatták a felújított Műjégpálya belső tereit, dr. Hajnal György plébános vezetésével megtekinthették a Reg-

num Marianum templom helytörténeti gyűjteményét, s kevésbé ismert épületek szépségére is rácsodálkozhattak (pl. az 1896-os millenniumi kiállítás „Vadászház”-ként emlegetett épülete, dr. Sipeki Balás Béla Hermina úti villája).

A 2013. évi újrakezdés óta az önkormányzat szabadtéri rendezvényein is megmutatkozunk. Játékos feladatlapok, ismert épületeket ábrázoló színezők, kirakók, memóriajáték segítségével hívjuk fel a gyerekek figyelmét a körülöttük lévő értékekre.

„Anyaintézményünk” a Zuglói Cserepes Kulturális Non-profit Kft. nyári táborozóival a Városliget rejtett titkait fedeztük fel, nem véletlenül a „Ne csak a lábad elé nézz” mottót választva.

Az óvodás és általános iskolás csoportoknak lehetőséget biztosítunk, hogy foglalkozásainkon a régi otthonok használati tárgyait közelebbről is szemügyre vegyék, megismerjék azok eredeti funkcióját.

Tárlataink szakmai vezetése az általános iskolák felső tagozatosai és a középiskolások osztályok érdeklődésével vesznek részt.

Elmerülve a színes ceruzák világában (Fotók: Zuglói Cserepes Kulturális Nonprofit Kft.)

2014-ben Lechner Ödön halálának 100. évfordulójára rajz- és fotópályázattal emlékeztünk. A legsikeresebb alkotásokat 2015-ös naptárunkban közzétettük.

Nemrég indítottuk útjára felhívásunkat, melyben az általános iskolák 7–8. osztályosait szólítottuk meg. A vetélkedőre felkészülve a diákok Zuglóhoz kötődő híres építészek, művészek életéről, munkásságáról mélyíthetik el tudásukat.

Szeretnénk, ha az eseményeinken részt vevő gyerekek megtanulnának nyitott szemmel járni a mindennapokban, s a körülöttük lévő értékek felismerésének idővel természetes következménye lenne azok megbecsülése, megóvása is.

Bese Judit

A Wekerlei Társaskör Egyesület székhelye a Kós Károly téren

Vajk utcai iker munkásház

A Wekerle II.

Előző számunkban beszámoltunk arról, hogy a Wekerlei Társaskör Egyesület február 21-én bemutatta székhelyén, a Kós Károly tér 10-ben A Wekerle című kiadványát. Az európai szinten is ismert budapesti kertváros helyismereti és turisztikai kalauza magyar és angol nyelven kalauzolja olvasóit a Wekerle telepen.

A kötet bemutatását követően stílszerűen egy helytörténeti sétára invitálták az érdeklődőket – ezek a fotók is onnan származnak. A fotók válogatásánál törekedtünk arra, hogy a Wekerle telepre jellemző épületek kapjanak itt helyet.

A Wekerle telep egykori polgári iskolája

Egykori iskolaigazgatói lakás (Thököly u. 18.)

RÓLUNK – RÖVIDEN

Budapesti Honismereti Társaság

Rendkívüli közgyűlést tartottak szeptember 22-én egyesületük székhelyén, az újpesti Neogrady László Helytörténeti Gyűjteményben. Ennek összehívását a Fővárosi Törvényszék Alapszabályukkal kapcsolatos végzése indokolta, mivel a végzésben újabb 10 helyen az Alapszabály kiegészítésére kaptak felszólítást. A javasolt módosításokat az egyesület elnöke, *Breinich Gábor* ismertette. A javasolt módosításokat a közgyűlés tagjai – az elő-

terjesztő tartózkodásával – egyhangúan elfogadták.

Az Egyebek napirendi ponton belül főként a 2015 második félévében várható egyesületi rendezvények kerültek ismertetésre. Közülük is kiemelten foglalkoztak a november 6-án, pénteken du. 2 órakor Budapest Főváros Levéltárában kezdődő konferenciájukkal (*Genius loci – Budapesti hétköznapiak, 1945* címmel), amely az ostrom utáni időszakban Budapest és régiója valamint lakosai életével foglalkozik.

A rendkívüli közgyűlés résztvevőinek egy része a Neogrady László Helytörténeti Gyűjteményben

Előadások a Lánchíd Körben

Szeptember 24-én Werbőczy István Hármaskönyvéről *dr. Horváth Attila* jogtörténész, egyetemi docens a Budai Vigadó (I. ker., Corvin tér 8.) földszinti stúdiójában tartott előadást.

Október 29-én 17 órai kezdéssel Bethlen István halálának körülményeit ismerteti *Nanofuszky György*, a Magyar Köztársaság ny. nagykövete, közgazdász, politológus, c. főiskolai és egyetemi tanár a Mátyás-templom plébániatermében (I. ker., Országház u. 14. I. em.)

November 13-án 13 órakor Budapesti Egyetemi Katolikus Gimnázium dísztermében (I. ker., Szabó Ilonka u. 4.) *Kozma Imre* atya, a Magyar Máltai Szeretetszolgálat elnöke tart előadást.

December 9-én 16 órától a hagyományos Adventi délutánjukat tartják a Litea Könyvesházban (I. ker., Hess András tér), amelyen a Budavári Általános Iskola tanulói is közreműködnek.

BUDAPESTI HISTÓRIÁK

A Budapesti Honismereti Társaság Budapesti Históriák című előadást-sorozatát minden hónap első szerdai napján, du. 5 órai kezdéssel Budapest Főváros Levéltára Gárdonyi Albert termében tartjuk (Budapest, XIII. ker., Teve u. 3–5.). Ezek nyilvánosak, belépődíj nélküliek, minden érdeklődőt szeretettel várunk.

Nyári szünet!

Október 7.

- 130 éves az Újpesti Torna Egylet
- Előadó: *Fericsán Kálmán* helytörténész
- *Évforduló: A 80 éves Zugló városrészei*
- Előadó: *Millisits Máté* művészettörténész, muzeológus

November 4.

- *Évforduló: A főváros állapota az 1945-ös ostrom után*
- Előadó: *Lugosi András* levéltáros
- *A Budapest–Budafok Helyierdekű Villamosvasút történetéről*
- Előadó: *Kertész László* helytörténész

December 2.

- *Évforduló: 100 ezer polgári lakos elhurcolása Budapestről és környékéről „málenkij robot”-ra*
- Előadó: *dr. Bognár Zsolt* egyetemi docens
- *A Fortepan bemutatkozik*
- Előadó: *Tamási Miklós*, Fortepan, szerkesztő

Miért nézzem meg a
www.bpht.hu-t?

Mert a Budapesti Helytörténeti Portálon
találom meg:

- a legfrissebb fővárosi helytörténeti híreket;
- a Kapcsolódó oldalak menüpontjában a legreleváns utat a hazánkban kiadott történettudományi, levéltári, hadtörténeti, irodalom- és nyelvtörténeti folyóiratokhoz, múzeumokhoz, könyvtárakhoz, magyar elektronikus újságokhoz, honlapokhoz;
- a legtöbb információt a fővárosi és kerületi helytörténettel foglalkozó civil szervezetekről, közgyűjteményekről;
- a Városunk összes eddig kiadott számát és repertóriumait;
- a Budapesti Históriák 131 előadásának szerkesztett változatait.

Csak ezekért!

Budapest és peremtelepülései ostrom utáni életéről rendez konferenciát a Budapesti Honismereti Társaság november 6-án, pénteken délután 2 órától Budapest Főváros Levéltára földszinti konferenciatermében.

A konferencia első négy előadója fővárosi szintű megközelítés keretében tár-

Budapest 1945-ben

Konferencia a hetven éve történekekről

gyalja a budapesti kerületek ostrom utáni állapotát (dr. Horváth J. András), a városrendezési elképzeléseket és realitásokat (dr. Sipos András), a fővárosi gyermekotthonok ostrom utáni helyzetét (dr. Kádár Zsu-

zsanna) és a pesti gettó megmenekülését (dr. Róbert Péter).

A kávészünet után egy-egy mai fővárosi kerület ostrom utáni helyzetébe, lakóinak életébe kaphatunk betekintést: Ferencvárosról

Gönczi Ambrus, Rákosmentéről Ádám Ferenc, Óbudáról dr. Pintér Endre, Pesterzsébetről Skaper Brigitta tart előadást.

Rendezvényük a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával valósul meg. A konferencián való részvétel ingyenes, előzetes regisztrációt nem igényel és minden érklődőt szívesen fogadnak.

A Bem rakpart – az 1945. január 2-án rommá lett Fő utca 59. és Vitéz utca 2. számú házak romjai (Fotók: Fortepan Archívum)

Újságolvasó férfi egy kilőtt rohamtarackon a Vérmezőn – jobbra a Krisztika körút romháza

A Liget

Zugló legnagyobb zöld területe a Városliget, amely változatos növény kultúrával rendelkezik. Megtalálható itt többek között a mocsári ciprus, tatár juharfa, vörös tölgy, égerfa, berkenyefa, valamint a platánfa. A Liget legidősebb platánfái József nádor alcsúti arborétumából származnak, amelyeket 1818–1830 között telepítettek be. A korokra tekintettel a népnyelv „napóleoni fáknak” nevezte őket.

Zugló folyóvize a Rákos-patak, amely a kerületet teljes egészében keresztül szeli. Ez a patak táplálta hosszú időn keresztül a Városliget tavát. A Rákos-patak a fővárosi szakaszon a Duna leghosszabb mellékvize, amely Gödöllő közelében ered, és 42 kilométer hosszú utat tesz meg a Dunáig.

Zugló legjelentősebb természeti kincse a Városliget alatt található termásvíz készlet. Ennek a felkutatása Zsigmond Vilmos (1821–1888) bányamérnök kitaláló kutató munkájának az érdeme. Az általa 1868-ban elkezdett artézi kútfúrás, 1878-ban sikert eredményezett és ezt követően közhasznosítása is elkezdődött. Jelenleg is Városliget egyik artézi kútja látja el az 1913-ra megépült Széchenyi Fürdő medencéit.

(m.m.)

Ismét szegényebbek lettünk, elment közülünk a fővárosi honismeret egyik ismert és elismert alapítója. 2015. július 8-án, feleségét 9 nappal követve, távozott közülünk Csomor Tibor tagtársunk.

1930. május 25-én született, Budapesten. A Csomor Tibor (1930–2015) Magyar Könyvtárpedagógia szakát elvégezve a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban vállalt munkát, a Budapest Gyűjtemény fősztályvezető-helyetteseként innen is ment nyugdíjba.

E két esemény között rendkívül eredményesen dolgozott, elsősorban bibliográfusi munkáját lehet kiemelni. Számptalan ismeretterjesztő és szakmai publikációján túlmenően 1960 és 1980 között szinte évente megjelenő könyvek, bibliográfiák szerkesztője. Neki köszönhető például egy történeti szakbibliográfia, az 1972-ben, Budapesten kiadott Magyarország honismereti bibliográfiája is. Az aprómunkától sem zárkózott el: a Budapest folyóiratban, a 80-as évek elején, amikor még a honismeretnek külön ro-

vata volt a főváros válogatott bibliográfiáját is neki köszönhetjük. Hivatásként végzett munkáján kívül szeretett fotózni, a természetet járni.

Csomor Tibor munkájának elismerését a rendszerváltoztatás lehetővé tette. A Magyar Könyvtárosok Egyesületéért Emlékérmét 1993-ban, a miniszteri kitüntetésnek számító Szinyeyi József-díjat 1995-ben vehette át. (A Szinyeyi József-díj azoknak a könyvtárosoknak adományozható állami kitüntetés, akik hosszabb időn át kiemelkedő teljesítményt nyújtottak, és tevékenységükkel, kezdeményezéseikkel szakterületük fejlődését segítik elő.)

A Budapesti Honismereti Társaság egyik alapító tagja volt, nyugdíjba menetelég a Budapesti Honismereti Társaság Elnökségének tagjaként vett részt munkánkban, és később is figyelemmel kísérte és támogatta azt. Szeptember 11-én az Óbudai temetőben vehettünk tőle végső búcsút. Emlékét kegyelettel őrizzük.

In memoriam

Óbudai Múzeum

Vezető: Népešy Noémi,
tel./fax: 250-1020
cím: 1033 Bp., Fő tér 1.,
nyitva: K–V: 10–18 óra.

Neogrády László**Helytörténeti Gyűjtemény**

Vezető: Szöllősy Marianne,
tel.: 370-0652,
cím: 1043 Bp., Berda J. u. 48.,
nyitva: K–P: 10–17, Szo: 10–14 óra.

Ferencvárosi Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Gönczi Ambrus, tel.: 218-7420,
cím: 1092 Bp., Ráday u. 18.,
bejárat az Erkel utcából,
nyitva: K–P: 12–18, Szo: 10–14 óra.

Kőbányai Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Verbai Lajos, tel.: 261-5569,
cím: 1102 Bp., Halom u. 37/b.,
nyitva: H, K, Sz, P: 10–14, Cs: 14–18 óra.

Albertfalvi Hely- és Iskolatörténeti Gyűjtemény

Vezető: Beleznyay Andor,
tel.: 208-6635,
cím: 1116 Bp., Pentele u. 8.,
nyitva: K, Cs, Szo: 14–18 óra.

Etele XI. kerületi Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Bánpatáki Ádám,
tel.: 06-30-644-9309,
cím: 1117 Bp., Erőmű u. 4.,
nyitva: H–P: 13–17 óra.

Hegyvidéki Helytörténeti Gyűjtemény és Galéria

Vezető: Balázs Attila, tel.: 457-0501,
cím: 1126 Bp., Beethoven u. 1/b.,
nyitva: K, Cs, P: 10–18 óra.

Angyalföldi Helytörténeti Gyűjtemény

Munkatárs:
Dr. Simonné Hortobágyi Zsuzsanna,
tel.: 06-30-453-3693,
cím: 1131 Bp., József Attila tér 4.,
nyitva: K–Cs: 11–17, P: 9–16 óra.

Samodai József Zuglói Helytörténeti Műhely

(szakmai besorolás nélkül)
Vezető: Millisits Máté
tel.: 220-6777; 06-70-675-8393
cím: 1146 Bp., Hermina u. 3.
nyitva: időegyeztetés alapján

Rákospalota, Pestújhely és Újpalota Helytörténeti Gyűjteménye

Vezető: Kiss Emília, tel.: 419-8216,
cím: 1158 Bp., Pestújhelyi út 81.,
nyitva: K, Cs, Szo: 10–14, Sze: 14–18 óra.

Kertvárosi Helytörténeti Gyűjtemény

(szakmai besorolás nélkül)
Vezető: Széman Richárd, tel: 401-0866,
cím: 1165 Bp., Veres Péter út 157.,
nyitva: H–Cs: 10–16 óra.

Erdős Renée Ház Muzeális Gyűjtemény és Kiállítóterem

Vezető: Ádám Ferenc,
tel.: 256-6062, 258-4693, fax: 256-9526,

cím: 1174 Bp., Báthory u. 31.,
nyitva: K–V: 14–18 óra.

Kispesti Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Siklós Zsuzsa,
tel.: 281-1619,
cím: 1191 Bp., Csokonai u. 9.,
Nyitva: K–P: 14–18 óra, páros heteken
Szo: 10–14 óra.

Tomory Lajos Pedagógiai és Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Heilauf Zsuzsanna,
tel.: 290-1585, 06-20-316-9885
postacím: 1181 Bp.,
Kondor Béla sétány 10.
nyitva: K: 10–18, Sze–Szo: 14–18 óra.

Pesterzsébeti Múzeum

Vezető: D. Udvary Ildikó,
tel.: 283-1779,
cím: 1203 Bp., Baross u. 53.,
nyitva: K–V: 10–18 óra.

Csepeli Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Molnár Krisztián, tel.: 278-2747
cím: 1213 Bp., Szent István út 230.
nyitva: Sze: 8–14.30, P: 14–18,
Szo: 9–13 óra.

Budafok Barlanglakás Emlékmúzeum

cím: 1222 Bp., Veréb u. 4.,
(Látogatás előzetes bejelentkezéssel: Appel Péter – 06-20-447-8333)

Soroksári Helytörténeti Gyűjtemény

Vezető: Sasvári Ilona, tel.: 285-2746,
cím: 1238 Bp., Szitás u. 105.,
nyitva: Sze–P: 14–18 óra.

Egy szobrász emlékkiállítása

A Ferencvárosban élt szobrászművész, Dabóczi Mihály (1905–1980) életművét bemutató kiállítás szeptember 4. és október 10. között volt látható a Ferencvárosi Helytörténeti Gyűjteményben.

A nyolcgyermekes családban nevelkedő fiú érettségi után Marosvásárhelyen, Székely és Réti bútorgyárában vállalt munkát, és itt tanulta ki a fafaragás mesteriségét. Képzőművészeti tanulmányait Orbán Antalnál kezdte, ahol magántanuló volt. 1929-ben Budapestre költözött, 1930-ban felvették a Képzőművészeti Főiskolára, ahol Kisfaludi Strobl Zsigmond tanítványa, majd a főiskola öt évének elvégzése után tanársegédje is lett (1935–1938).

1938-ban két évre állami ösztöndíjjal Rómába került, az akadémikus naturalizmust a Római Iskola stílusára váltotta. Aktjain, portréin, állatfiguráin az 1950-es években a sematizmus, az 1960-as években pedig az absztrakció, sőt a szürrealizmus is érezhető. Egyre inkább Medgyessy Ferenchez közeledett, elsősorban kispasztikáiban, melynek témáit a paraszti életből merítette. Alkotó korszakának utolsó évtizedében kubista-konstruktivistá-figuratív kispasztikákat, faszobrokat is készített.

Közel 50 felállított köztéri szobra mellett kispasztikái és érmei is jelentősek. A különböző változatokat is számítva mintegy ötszáz művet – köztük közel száz érmet, il-

letve plakettet készített. Több mint harminc szobrát a Magyar Nemzeti Galéria, számos művét a Testnevelési és Sportmúzeum őrzi.

Mintegy 50 éven keresztül lakott a Ferencvárosban, sok szállal kötődött a kerülethez, tucatnyi kispasztika készült műhelyében a kerület akkori vezetése megrendelésére. Életművének egyik legjelentősebb alkotása az 1935-ben patinázott gipszből készült *Báméskodó fiú*. A másfél méter magas aktszobor kamasz fiút ábrázol, kisése hanyag testtartásban, enyhe terpeszállásban. A fiatal művész a megszokott görög szépségesszményen és mozgásharmónián túllépve, valóságos emberábrázolásra törekedett. A szuggesztív erejű alkotást a Káldy-díjjal

Dabóczi Mihály: Báméskodó fiú – IX. ker., Toronyház u. 17., 1979. március 2. (Fotó: Ferencvárosi Helytörténeti Gyűjtemény)

tüntették ki. A kompozíciót 1978-ban öntötték bronzba, és a József Attila-lakótelepen, a IX. kerületi Toronyház utca és Lobogó utca sarkán lévő kis parkban állították fel, alacsony mészklő talapzaton.

Gönczi

Magyar szecesszió Zuglóban

Lechner Ödönre emlékezve

A magyar szecesszió jelentősége az európai építészetben különleges helyet foglal el. Míg az európai szecesszió szó, jelentéséből fakadóan „szakítás” a múlt építészetével, és az individuális formák és dekorációk uralmához vezetett, a hagyományos történeti stílusok tagadásaként.

A magyar szecesszió a magyar művészet újrateremtését jelzi, nem szakítás a múlttal, hanem szerves továbblépés volt, több százéves elmaradás, elnyomás és pusztulás után, a magyar művészet hagyományainak európai rangú felemelésére.

Az új, 19. századi építészet kialakításában Feszli Frigyes után Lechner Ödön az építészetben, a művészettörténeti kutatásban Malonyai Dezső és társainak példája nyomán Zsolnay Vilmos családjában leánya Teréz volt az, aki összegyűjtötte a baranyai népművészet legszebb emlékeit. Gyűjteményét 1881-ben a Magyar Tudományos Akadémia székházában mutatta be. Ezért is láthatjuk 1885 óta a legszebb Zsolnay-díszes palotát a Palme házat, egykor

Képzőművészetek pavilonját a Városligetben.

Lechner Ödön fiatalkori munkája volt a Korcsoly-csarnok a Városligetben. A későbbi átépítés is megtartotta az eredeti koncepciót. Az épület középső része mintegy hangvetőként szerepel, a zenekar számára, a vidám és mulató, sportolni vágyó közönség szórakoztatására. A korcsolya-csarnok

A Palme-ház frize Michelangelo tondo portréval

még a historizmus jegyében született, az új városi polgári igényre (funkcióra).

A századforduló idején emelt Lechner-épületek már az új stílus jegyében születtek. Legszebb példája a Földtani Intézet. Európai je-

A Magyar Állami Földtani Intézet pártázatos homlokzata és kék Zsolnay tetőzete (Fotók: a szerző felvételei)

lentőségű intézményünk megformálásában Lechner Ödön a zárt, tömbszerű épület monotoniját a díszítésekkel oldotta fel. Megjelenik itt a jellegzetes pártázatos forma, melynek alapja a magyar nép Árpád-kori hagyományából örökölt díszes női fejdísz, építészeti formában. A felvidéki és erdélyi építészetünkben már századok óta uralkodó volt, szinte külön stílust is jelentett. Művészettörténeti szempontból azonban csupán stíluselem volt a nagy korszakokat átívelő történetben.

Zugló építészetében a magyar szecesszió legszebb példáit találjuk. Mindezek között kiemelkednek Lechner Ödön alkotásai? Mint a Sipkei Balás villa, vagy a Lip-ták villa. De hatása és szelleme érvényesül az általa tervezett Zala villánál, amelyet

„tanítványai” Bálint és Jám-bor fiatal építészek valósítottak meg. A villa külön érdekessége a Millenniumi emlékmű szobrászának: Vénusz az Olympon (a görög istenek találkozási helye) szoborcsoportja Zsolnay mázas kerámia kivitelben. Tehát nemcsak az építészet új stílustermelő anyaga a kerámia, hanem a Zsolnay díszek által a művészetek összhangját megteremtő anyag is.

Csete György építész talán nem hiába hívta fel a mai építészeket: „Magyar építészet nem volt, hanem lesz!(Lechner) Lechnerért, Zsolnayért, Wartháért Magyar építészek! Mikor ébredtek már nagyságos lehetőségeitekre, hogy Ti legyetek végre a legszínesebbek, legszebbek a világon? Építészek előre!”

Vízy László

Rómer Flóris 1870 körül

Bencés pap, tanár, természettudós, mérnök katonatiszt, elitelt rab, régész és teológus – röviden így foglалható össze a tudós szerze-

Budai utcánév őrizi emlékét

Kétszáz éve született Rómer Flóris

tes, a magyar archeológia megteremtőjének, Rómer Flórisnak életútja.

Érdekes életpálya ez, és még érdekesebb, hogy a kemény diktatúra idején róla, egy bencés rendi szerzetesről, aki életétől nagyváradi kanonokként búcsúzott, utcát neveznek el. A Budapest teljes utcánév lexikonában közöltek szerint a Margit hídtól nem messze fekvő II. kerületi, rózsadombi Zárda ut-

cát (korábban Kápolna utca, stb.) 1954-ben „keresztelték” át Rómer Flóris utcára. Feltehetően a magyar forradalom és szabadságharc alatti kiállása befolyásolta a névadókat, így a „klerikális reakció” e jeles képviselője emlékét mégis egy utcánév is őrizhette.

A tudós pap a forradalom elkötelezett támogatójaként toborzó felhívást tett közzé, majd magyarosított névvel

(Római Ferenc) közlegényként a pozsonyi II. hidász zászlóaljban a nemzetőrség tagja lett – bátorságáért és hidász mérnöki munkájáért már főhadnagyi rangban került 1849-ben osztrák fogságba. „Fegyveres zendülésben való részvétele miatt vasbilincsben töltendő nyolczévi várfogság”-ra ítélték – közkegyelemmel 1854-ben szabadult.

Rómer régi pozsonyi német család gyermekeként 1815-ben született, 15 évesen lép be a bencés rendbe, 1838-

ban pappá szentelik. Bölcsészdoktori diplomáját is ekkor kapja meg. A győri bencések gimnáziumában, majd 1845-től a pozsonyi királyi akadémián természetrajzot tanít – akkortájt ez utóbbi volt a Magyar Királyság legrangosabb oktatási intézménye.

A hírhedt osztrák várbörtönök sora után pár évre „altatják”, de 1857-ben újra Győrben tanít, régészeti tanszéket teremt, és 1859-ben létrehozza az ország el-

ső vidéki múzeumát. Sok szakmai publikációja alapján egy év múltán már a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) levelező tagja, és elindítja az első magyar történelmi szakfolyóiratot (Győri Történelmi és Régészeti Füzetek). 1861-ben megbízzák az MTA levéltárának vezetésével, emiatt Pestre költözik. Pest-Budán gimnáziumi tanárként természetrajzot is tanít, támogatja a pesti Állatkert létrehozását. A pesti egyetemen

1868-ban kinevezik az archeológia egyetemi tanárává és megteremti az Archeológiai Értesítőt. A Magyar Történelmi Társaság egyik alapító tagja, kinevezik a Magyar Nemzeti Múzeum régiségtára igazgatójának. Aktív élete során harminc önálló kötete, közel félezer tudományos írása jelent meg. 62 éves korában fogadja el a nagyváradi káptalan nyugodt egyházi állását, de még egy múzeumot Nagyváradon is létrehoz,

mielőtt 1889-ben örökre el-távozott közülünk.

Születésének 200. évfordulójára emlékezve október 7-én a Magyar Nemzeti Múzeum Dísztermében Rómer Flóris emlékkonferenciát szervezett a Magyar Tudományos Akadémia, a Magyar Nemzeti Múzeum, a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat, az ICOMOS Magyar Nemzeti Bizottsága és az UNESCO Magyar Nemzeti Bizottsága.

G.T.

Múlt és jelen

Egy városrész változásairól

Az „Albertfalva építészete tegnap és ma” című kiállítást szeptember 24-én Szabolcs Attila országgyűlési képviselő nyitotta meg az Albertfalvi Hely- és Iskola-történeti Gyűjteményben.

A közel 130 fénykép-pár (18 x 24 centiméteres fotók) egyik tagja archív, barnított fényképeken mutatja be a múltat, a párja pedig színes fényképeken ábrázolja a jelent. A színes képek csaknem mindegyike az azóta lebontott, megsemmisült régi épület helyén készült. A régi képek 1964 és 2010 között kerültek a múzeumba. A gyűjtési szakaszba esett bele Albertfalva fő utcájának a lebontása, amely a valamikori Fehérvár felé vezető országút mentén alakult ki. 1819-től szászországi iparosokkal benépesülő település később kapta Albert szász-tescheni herceg neve után az Albertfalva elnevezést.

Az 1876-os árvízvet követő helyreállítás utáni település

fejlődésének eredményképpen létrejött állapot az 1970-es évek végéig őrizte a hagyományos településszerkezetet. Az 1867. évi „kiegyezés” időszakára jellemző iparfejlesztés eredményeképpen jöttek létre a hajdani országút mentén olyan üzemek, mint például az Aetherikus Olajgyár és Ecetgyár. Ma az Albertfalvi Cérnázógyár áll ezen a helyen. Az utóbbi helyén állt az 1828-ban létesült első iskola is, melynek emlékét a Cérnázógyár falán lévő emléktábla őrzi.

A Czakó-textilgyár helyén jön létre 1874-ben a Müller testvérek által alapított tinta, akvarell és bőrfesték üzem. Ebből női ki magát a BUDALAKK gyár, majd később a DUNALAKK gyár. Ezt a gyárat az 1995-ös évek végén ítélték szanálásra és bontották le.

1914-ben indult a termelés az Első Magyar Repülőgépgyárban, majd folytatód-

Közel 130 fotón mutatják be az egykori és mai Albertfalvát (Fotó: Albertfalvi Hely- és Iskola-történeti Gyűjtemény)

dott az utódüzemekben. Ezeket az ipari és gyárépületeket az észak–dél irányú Fő utcától keletre, a Duna felé eső területeken emelték. Hangárak, átszerelő csarnokok, raktárak épültek, amelyek közül még ma is áll néhány. Ezt követően a Fő utca mind kelet, mind nyugati irányba bővült kertvárosi övezettel. Létrejöttek az utcák, igazi nagyközség alakult ki ezen a vidéken.

A település egészen az 1970-es évek végéig megőrizte hagyományosnak mondott arculatát. Ekkortól az egykori Fő utca házai bon-

tásra kerültek, hogy átadják helyüket a modern, tízemeletes panelépületeknek, amelyek a Fehérvári út mindkét oldalát szegélyezik. Mögöttük az egykori OTI tisztviselőtelep előkertes házsorai még ma is az 1930/40-es évek hangulatát idézik. A nyugati oldalon, a Fehérvári út és a Sáfrány utca közötti részen is tízemeletes lakóépületek emelkednek. Albertfalva építészetének utolsó fejezete napjainkban íródik, hiszen a legmodernebb lakóparkok jönnek létre, mondhatjuk egyik napról a másikra.

Beleznay Andor

Kispesti Társaskör

Negyedszázada született egyesület

„Legyen béke, szabadság, egyetértés 48-as hit-

tel!” – 1990. március 15-én az újjászülető, hivatalosan

engedélyezett Kispesti Társaskör koszorúján ez volt a felirat a Kossuth-szobornál tartott ünnepségen. Most 25 éves önállóságától búcsúzik.

Kispest község történelmi ünnepeit, közintézményeiért szervezett jótékonysági estjeit hazafias szellem, polgári mentalitás jellemezte. Lelkesen

 dolgoztak együtt a Függetlenségi 48-as Párt, Ipartestület (1886), a Ribényi plébános alapította Casino (1890), vallási és Polgári Körök, műkedvelők, sportolók. 1910-ben épült a civil szervezeteknek ma is otthont adó Kispesti Kaszinó, ahová a lokálpatrióták – köztük dr. Beke László, Kiss Árpád és Szelke Istvánné (Varju Éva nagyapja, apja), Arany Tóth Zoltán tanítványaának apja – jártak, amíg a 40-es években be nem tiltottak mindenféle társulást.

1988-ban Kispesti Baráti Kör indult a Hazafias Népfőnt égíse alatt, és rendszeres programjain 150 főre nőtt a taglétszám. Beke és Szelkéné az Emlékmű Alapítvány (1992) kurátorai a felújított Hősök szobránál a tagok és diákok bevonásával ismét „hősök napi” mű-

Egy vetítettképes előadás után az asztalokon 1848-as iratok és grafikák várták a kör tagjait (Fotó: Kispesti Társaskör)

sorokat tartottak, a második világháborús áldozatok névsora dekoratív nagykönyvbe került a katolikus templomban. A térre 1989-ben kopjafát állítottak az 1956-osok tiszteletére.

Az év végén nagy ováció fogadta a „120 éves a kispesti vendéglátás” című kiállítást. A Halásztanyán felnőtt Papp Endre, Európa szerte ismert gasztronómus mellett

szerepelt az édesapja vendéglőjében gyerekként feltűnt Sinkovits Imre színművész. Az 56-osok terén (réggen Erzsébet tér) 1993. október 23-án avatták fel a forradalom emlékművét. Vénusz Gyula aranykoszorús kőfaragó ingyen készítette el a Varju-kripta kandélabereiből és virágtartóiból az Új Köztemető 56-os emlékhelyét, ahol a 40. évforduló

óta tartja éves ünnepségeit a város.

Relikviákkal, interjúkkal, cikkekkel támogattuk 1993-as megalakulásától a KHGY-t, Kossuth, Rákóczi, Helikon Szövetségeket, honismereti rendezvényeket. Az új iránti érdeklődés, 85 hiteles dokumentumokat ismertető, nívós irodalmi-történelmi, földrajzi, egészségvédelmi, zenei, film előadás, 68 évfordulós visszaemlékezés, 29 kirándulás, 28 múzeumlátogatás, közös éneklések, vicceselés, 5 városismereti vetélkedő, ünnepi vacsorák, koszorúzások és egymás szeretete, a reális világlátás igénye tartott minket össze negyedszázada. Arany Tóth Zoltán 20 éve önfeláldozó, mindenki gondját szívén viselő elnökünk volt, hálás köszönet érte.

Gaál

Városligeti história

Újratelepítésétől a Hősök teréig

Zugló évszázados történelmi múltra visszatekintő városrésze a Városliget. A kerület „zöld szívének” is hívott területnek az Árpád-kor óta napjainkig több neves tulajdonosa volt a domonkos rendi apácáktól Mátyás királyon át Mária Teréziáig. A középkorban erdős vidék volt, amelynek a növényzete a török hódoltság alatt kipusztult. Fákkal történő újratelepítése Mária Terézia és II. József uralkodása alatt kezdődött el.

A Városliget tájépítészeti tervezése József Nándor (1776–1847) ösztönzésére indult el. A francia származású kertészmérnök, Nebbien Henrik készített elsőként nagyszabású elképzeléseket a Liget szabályozott növényvilágának kialakításához. A nagyléptékű tervekben anyagi hiányában csak kevés, és szerény mértékű tájrendezés valósulhatott meg.

A Városliget területén komolyabb építkezések, csak a 19. század második felétől kezdődtek el, amelyek részben a szabadidő hasznos eltöltéséhez, részben ipari, történelmi és képzőművészeti kiállításokhoz kapcsolódtak. A Ligetben megtelepült intézmények sorában az első az 1866-ban megalakított Állat- és Növénykert volt, amelyet 1869-ben a korcsolyázó egyelet létrehívása követett. A Városliget 1885-től napjainkig különböző nagyszabású kiállítások helyszíne. A Ligetben rendezett első kiállítás az Országos Általános Kiállítás volt 1885-ben, amelyet 1896-ban, a magyar honfoglalás ezeréves évfordulójára rendezett millenniumi kiállítás, majd a 20. század első felében a Budapesti Nemzetközi Vásár követett.

A városrész épített öröksége közül kiemelkedik a Hő-

Városligeti légifelvétel az 1930-as évek elejéről (Képeslap: Samodai József Zuglói Helytörténelmi Műhely)

sők tere szobor- és épületegyüttese.

A tér közepén álló Ezredéves emlékművet fogja közre, az 1896-ban épült Múcsarnok és az 1906-ra elkészült Szépművészeti Múzeum. Mind az emlékmű építészeti kialakítását, mind az egymással „szembenéző” két múzeum épületét Schickendanz Albert (1846–1915) építőművész tervezte. Az Ezredéves emlékmű szobrának többségét Zala György (1858–1937) zuglói szobrászművész mintázta, bronz-

ba öntésüket, a szintén évtizedekig a kerületben dolgozó olasz Rafael Vignali végezte.

A Hősök tere épületegyüttesének az országos műemléki védelem mellett, 2002-ben a Világörökségi és 2011-ben a Nemzeti Emlék hely címet ítéltek oda.

A Városligetben három országos jelentőségű múzeum található: a Szépművészeti, a Mezőgazdasági, valamint a Magyar Műszaki és Közlekedési Múzeum.

M.M.

A magyar szecesszió építésze

170 éve született Lechner Ödön

Az első világháború kitörése előtt, 1914 júniusában hunyt el Lechner Ödön, temetésén szinte az egész művészvilág részt vett. Emlékét számos emléktábla és szobor őrzi a fővárosban. A magyaros szecessziós építészlet egyik legkiválóbb alakjának tartjuk.

Lechner Ödön
(Pór Bertalan: olaj, vászon, 1909 – BTM)

1845-ben született Pest városában, az egykori Kerepesi úti Lechner házban. Iskoláit Pesten, tanulmányait Münchenben végezte. Korai munkáit egykori müncheni iskolatársával Pártos Gyulával alkotta, majd önállóan dolgozott.

Az 1870-es évtized alkotásaira még a historizmus, a reneszánsz szelleme hatott (Veres Pálné utca 9 – egykori Kecskeméti-ház, Szent István tér 3, bérház, fiatalon elhunyt felesége Primayer

Irma síremléke a Kerepesi temetőben).

Művészetében a magyar nép alkotásaiából merített, amelyet gazdag formanyelv jellemz, az agyag és majolika építészeti kerámia alkalmazásával alakította ki a saját építő művészetét. Programjában Széchenyi jel-

szavát alapul véve meghirdette: „magyar művészet nem volt, hanem lesz”. Építészete nagy hatással volt tanítványaira és az őket követő építész generációra.

Az újra felfedezett anyag, a majolika díszíti a Váci utcai Thonet-ház teljes homlokzati felületét, még a francia neoreneszánsz stílusában (1889). Zsolnay Vilmostal való kapcsolata a Párizsi Világkiállításra nyúlik vissza és további jelentős művein mindenütt meghatározó

A Magyar Állami Földtani Intézet homlokzata a magyar címerrel (Fotó: a szerző felvétele)

anyaga a terrakotta és a majolika. Magyaros stílusának is hordozója elsősorban a majolika, amint azt az Iparművészeti Múzeum palotáján láthatjuk. Itt még a keleti elemek is közrejátszanak (indiai motívumok és török ihletésű térformájával és színes ornamentekben). Legjelentősebb munkáiban szintén uralkodó a pécsi Zsolnay gyárak által termelt, gyártott építészeti kerámia burkoló-anyag (Kőbányai római katolikus templom, Földtani Intézet, Postatakarékpéntár Hold utcai épülete).

Számos egyedi épületet és villát tervezett (Lechner házak Berzeviczy utca, Bartók

Béla út, Sipeki Balázs villája, Székács villa...).

Egyes munkáit már tanítványai fejezik be, mint például a városligetben Zala György szobrász műtermét Jámbor és Bálint építészek, a kőbányai iskolát Vágó László.

Jelentőségét korának európai építészethez viszonyítva abban látjuk, hogy a hagyományos építő stílusokat követő szecesszióban nem csupán az individuális egyéni formákat alkotta meg, de azokat ötvözte a magyar nép művészetének elemeivel, amint ezt programjában megfogalmazta.

Vízy

Eredeti – klón – hamisítvány

Kispest és a varrógépek

A Kispesti Helytörténeti Gyűjteményben a varrógép történetét bemutató kiállítást nyitottak meg március 12-én Eredeti – klón – hamisítvány; A „Singer 20” varrógép világ karrierje címmel. Ez a tárlat a gyűjtők és gyűjtemények kamara-kiállításuk sorozatban második-ként Tóth György gé-

Adria elsőszériás varrógép – 1893

pészmérnök, magángyűjtő varrógép gyűjteményét mutatta be – szeptember 19-ig volt megtekinthető.

Magyarországon Csonka János kezdeményezésére 1893-ban alapította meg Lázár Pál az Első Magyar Varrógép- és Kerékpárgyár Rt.-t, amely Adria márkanévvel gyártotta varrógépeit – egy évben maximum 55 ezer

Hirdetés 1907-ből

(Fotók: www.antiktechnika.com)

darabot gyártottak. A háztartási varrógépekből a Magyar Királyságban a múlt századfordulón már közel félmilliót használtak.

Alapította a Budapesti Honismereti Társaság és a Budapesti Történeti Múzeum.

Kiadja a Budapesti Honismereti Társaság: 1043 Budapest, Berda József u. 48., tel.: 370-0652, e-mail: info@bpht.hu internetes változat: www.bpht.hu.

Felelős szerkesztő: Gábrriel Tibor,

Szerkesztőbizottság: Breinich Gábor, Buda Attila, Róbert Péter, Sándor P. Tibor, Sipos András.

Postai előfizetési díja 480 Ft/év. Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Zrt. Kereskedelmi Igazgatóság, Hírlap Üzletága. Postacím: 1900 Budapest Előfizethető az ország bármely postáján, a hírlapot kézbesítőknél, valamint megrendelhető e-mailen: hirlapelofizetes@posta.hu és telefonon 06-80/444-444. A Budapesti Történeti Múzeumban, Budapest Főváros Levéltárában, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központi és fiókkönyvtáraiban, a kerületek helytörténeti gyűjteményeiben/múzeumaiban és a Budapesti Historiák előadójestjein ingyenesen terjesztet. Budapest Főváros IX. kerület, Ferencváros Önkormányzata, XIV. kerület, Zuglói Önkormányzata, XIX. kerület, Kispest Önkormányzata és a „Budapest Bank Budapestért” Alapítvány támogatásával készült lapunk.

Nyomda: Kolofon Kft. • ISSN 1418-4273